Aandachtspunten Financiële Verslaggeving 2012

Toezicht Financiële Verslaggeving

September 2012

Inhoudsopgave

1	Samenvatting	4
2	Inleiding	7
3	Aandachtspunten voor de jaarlijkse financiële verslaggeving 2012	8
4	Gewijzigde standaarden vanaf het boekjaar 2011	19
5	Themaonderzoeken in 2013	20

Autoriteit Financiële Markten

De AFM bevordert eerlijke en transparante financiële markten. Wij zijn de onafhankelijke gedragstoezichthouder op de markten van sparen, lenen, beleggen en verzekeren. De AFM bevordert zorgvuldige financiële dienstverlening aan consumenten en ziet toe op een eerlijke en efficiënte werking van kapitaalmarkten. Ons streven is het vertrouwen van consumenten en bedrijven in de financiële markten te versterken, ook internationaal. Op deze manier draagt de AFM bij aan de welvaart en de economische reputatie van Nederland.

1 Samenvatting

Bijgaand treft u de ‘Aandachtspunten voor de jaarlijkse financiële verslaggeving’ over het lopende boekjaar aan. De gepubliceerde aandachtspunten zijn mede gebaseerd op de voorlopige bevindingen uit de (thema)onderzoeken uitgevoerd door de Autoriteit Financiële Markten (AFM).
Als belangrijkste aandachtspunt heeft de AFM geconstateerd dat de toepassing van het concept ‘materieel belang in de jaarrekening’ verbeterd moet worden. Het lijkt erop dat rapporterende ondernemingen te selectief zijn in het geven van transparantie. De AFM heeft te veel jaarrekeningen gezien waar materiële toelichtingen in de jaarrekening ontbreken of op onderdelen onder de maat zijn. Door deze tekortkomingen worden beleggers[1] onvoldoende geïnformeerd en bestaat er een risico dat zij onjuiste beleggingsbeslissingen nemen.
Naar de mening van de AFM is blijvende aandacht nodig voor de wijze waarop relevante informatie over de onderneming wordt gecommuniceerd. Dit kan in de toekomst onnodige groei van de omvang en de complexiteit van de financiële verslaggeving afremmen.
Opvallend is dat de AFM regelmatig ziet dat materiële toelichtingen die in de jaarrekening ontbreken, wel in analistenpresentaties zijn opgenomen. Deze presentaties vinden veelal gelijktijdig met de publicatie van de jaarlijkse financiële verslaggeving plaats. De vermelding in de analistenpresentatie doet de AFM vermoeden dat de informatie materieel is en dat deze, indien IFRS dit vereist, in de jaarrekening moet worden opgenomen.

Toelichtingen

De AFM roept ondernemingen op bij het opstellen van de financiële verslaggeving in het bijzonder aandacht te besteden aan de navolgende toelichtingsvereisten:

1. De vermelding van materiële onzekerheid over de continuïteit van de onderneming, indien hiervan sprake is;
2. De toelichtingen betreffende financiële instrumenten, in het bijzonder aangaande (i) het liquiditeitsrisico van de onderneming waaronder het bijna bereiken van de door financiers gestelde grenzen, (ii) de verstrekte zekerheden voor opgenomen kredieten en (iii) de wijze waarop financiële instellingen zogenaamde *forbearance* transacties verwerken (forbearance transacties zijn transacties waarbij banken de leningsvoorwaarden versoepelen);
3. De schattingen die zijn gebruikt bij het bepalen van de realiseerbare waarde, evenals de gevoeligheid van de uitkomsten van deze schattingen. Het laatste dient te geschieden indien een redelijk mogelijke wijziging in een van de kernveronderstellingen zal leiden tot een bijzondere waardevermindering van goodwill;
4. De methoden en belangrijkste veronderstellingen die ten grondslag liggen aan de bepaling van de reële waarde van vastgoedbeleggingen, financiële instrumenten en

[1] *Onder beleggers verstaat de AFM de primaire gebruikers van de financiële verslaggeving zoals beschreven in het conceptual framework van de IASB; bestaande en potentiële beleggers, financiers en andere schuldeisers.*

andere activa, voor zover geen sprake is van genoteerde prijzen in een actieve markt (de zogenaamde ‘level 1 waardering’);

5. De toelichtingen die de gebruiker van de jaarrekening in staat stellen een goed en volledig begrip te krijgen van regelingen betreffende op aandelen gebaseerde beloningen, de gevolgen daarvan voor de financiële positie en de wijze waarop de reële waarde van goederen, diensten, en/of toegekende beloningen zijn bepaald;
6. De verwerking van de beloningscomponent uit optieregelingen in het overzicht met de bezoldigingen per bestuurder;
7. Het toelichten van de gevolgen voor de jaarrekening van nog niet in werking getreden (wijzigingen in) verslaggevingsstandaarden die al wel zijn gepubliceerd.

Overige aandachtspunten

De AFM vraagt niet alleen aandacht voor de toelichting, maar ook voor de andere onderdelen van de financiële verslaggeving. Dit betreft de navolgende onderwerpen.
Als gevolg van de financiële crisis en de slechte economische situatie zal voor veel ondernemingen de noodzaak bestaan een *impairmenttest* uit te voeren en hierbij vast te stellen dat de boekwaarden van de activa naar verwachting nog zullen worden gerealiseerd. Als dat onverhoopt niet het geval is, zal er een verlies moeten worden genomen.
Het kasstroomoverzicht, dat beleggers een getrouw beeld moet geven van de in- en uitgaande kasstromen, moet op een aantal punten worden verbeterd. Voorbeelden van onvolkomenheden in het kasstroomoverzicht zijn: (i) verschuivingen tussen operationele kasstromen en de overige kasstromen, (ii) de presentatie van niet-kasstromen als kasstromen, zoals het omzetten van leningen in aandelenkapitaal en (iii) het niet, dan wel niet duidelijk presenteren van de betalingen van rente en winstbelastingen. Deze onvolkomenheden zijn voor de AFM aanleiding om in 2013 een themaonderzoek naar het kasstroomoverzicht te doen[2].
Tot slot is de AFM van mening dat de risicoparagraaf in het jaarverslag een beter beeld moet geven van de mogelijke gevolgen van de voornaamste risico’s die worden onderkend of zouden moeten worden onderkend. Beleggers worden niet wijzer van een brainstormoverzicht van allerlei mogelijke risico’s zonder inzicht in de relevantie en vermelding van de mogelijke gevolgen.

[2] *http://www.afm.nl/nl/professionals/afm-actueel/nieuws/2012/sep/toetsing-jaarverslagen.aspx*

Achtergrond

Voormelde verbeterpunten zijn ontleend aan de voorlopige bevindingen uit het toezicht op de financiële verslaggeving 2011 en de bevindingen van buitenlandse toezichthouders die in European Enforcers Coordination Sessions (EECS) zijn gedeeld. Ook is rekening gehouden met de voorlopige uitkomsten uit de discussies binnen de European Securities and Markets Authority (ESMA) over de gemeenschappelijke prioriteiten voor het toezicht op de financiële verslaggeving 2012 in Europa.

De ‘Aandachtspunten voor de Financiële Verslaggeving 2012’ worden nu al bekendgemaakt, zodat ondernemingen en accountants deze verbeterpunten kunnen betrekken in de jaarlijkse financiële verslaggeving over 2012 en de controle daarvan.

Evenals in voorgaande jaren zijn de mededelingen die in het afgelopen jaar zijn gedaan over het algemeen goed opgevolgd. Uit de voorlopige bevindingen van het themaonderzoek ‘Waardering van en toelichting op vastgoedbeleggingen’ blijkt dat de methoden en belangrijkste veronderstellingen om de reële waarde van de vastgoedbeleggingen te bepalen door een aantal ondernemingen beter worden toegelicht. Bij andere ondernemingen is verdere verbetering noodzakelijk.

Veel ondernemingen die in de jaarlijkse financiële verslaggeving 2011 nog niet transparant waren over de gevolgen van de invoering van de nieuwe verslaggevingsregels voor pensioenen die op 1 januari 2013 in werking treden, waren dat in belangrijke mate wel in de halfjaarlijkse financiële verslaggeving 2012. Vanuit het gezichtspunt van transparantie wordt dat zeer gewaardeerd.

2 Inleiding

Sinds 2010 publiceert de AFM eind september de ‘Aandachtspunten voor de jaarlijkse financiële verslaggeving’ over het lopende boekjaar. De gepubliceerde aandachtspunten zijn gebaseerd op de voorlopige bevindingen uit de (thema)onderzoeken van de AFM. Het kan niet worden uitgesloten dat de definitieve bevindingen zullen afwijken. In 2012 is de AFM 53 onderzoeken gestart, waarvan nog circa 40% moet worden afgerond.
Recentelijk is binnen de ESMA een discussie gestart over de gemeenschappelijke prioriteiten voor het toezicht op de financiële verslaggeving 2012 in Europa. De definitieve besluitvorming hierover wordt in het vierde kwartaal verwacht. In de ‘Aandachtspunten voor de Financiële Verslaggeving 2012’ is rekening gehouden met de voorlopige uitkomsten van deze discussie. Ook is rekening gehouden met de bevindingen die door buitenlandse toezichthouders in de EECS zijn gedeeld.
De ‘Aandachtspunten voor de Financiële Verslaggeving 2012’ worden nu al bekendgemaakt, zodat ondernemingen en accountants deze verbeterpunten kunnen betrekken in de jaarlijkse financiële verslaggeving over 2012 en de controle daarvan. Hiermee tracht de AFM bij te dragen aan de doelstelling van haar toezicht: het verhogen van de kwaliteit van de financiële verslaggeving. Andere publicaties van de AFM die van belang kunnen zijn bij het opstellen en de controle van de financiële verslaggeving 2012 zijn:

- Aandachtspunten Halfjaarlijkse Financiële Verslaggeving 2012[3];
- Rapport themaonderzoek ‘Waardering van en transparantie over staatsobligaties en andere posities met landenrisico’[4];
- Aankondiging onderwerpen themaonderzoeken 2013[5];
- Definitieve resultaten themaonderzoeken 2012, ultimo oktober 2012.

[3] *http://www.afm.nl/~/media/files/fin-verslag/aandachtspunten-fv-halfjaarlijks-2012.ashx*

[4] *http://www.afm.nl/~/media/files/rapport/2012/themaonderzoek-staatsobligatie-2012.ashx*

[5] *http://www.afm.nl/professionals/afm-actueel/nieuws/2012/sep/toetsing-jaarverslagen.aspx*

3 Aandachtspunten voor de jaarlijkse financiële verslaggeving 2012

Dit hoofdstuk bevat een overzicht van de aandachtspunten voor de financiële verslaggeving 2012.

De verbeterpunten die de AFM in deze publicatie rapporteert hebben vooral betrekking op de toelichtingen. Dit betekent niet dat bij de waardering en resultaatbepaling geen noodzaak tot verbetering bestaat. Bedacht dient te worden dat het toezicht van de AFM tot doel heeft om vast te stellen dat de verslaggevingsvoorschriften juist zijn toegepast. Het onderzoek of de financiële verslaggeving een getrouw beeld geeft van de omvang en de samenstelling van het resultaat, het vermogen en de kasstromen is primair voorbehouden aan de accountant. De AFM doet het werk van de accountant niet over. Inschattingen en oordelen van het management worden door de AFM slechts marginaal getoetst. De AFM kan pas vragen stellen indien zij op basis van openbare informatie twijfel heeft over de juiste toepassing van de verslaggevingsvoorschriften.

3.1. Gevolgen van de schuldencrisis en de economische situatie

Als gevolg van de huidige economische omstandigheden verwacht de AFM dat er bij veel ondernemingen aanwijzingen bestaan, die aanleiding geven tot het verplicht uitvoeren van een zogenoemde impairmenttest. Een mogelijke aanwijzing is de omstandigheid dat de marktkapitalisatie van de onderneming beneden de boekwaarde van het eigen vermogen ligt. Ook een lagere verwachting over de toekomstige kasstromen uit een actief of groep van activa (activa) is een voorbeeld van een dergelijke aanwijzing.

Bij een impairmenttest gaat de onderneming na of de realiseerbare waarde van de activa nog wel hoger is dan de boekwaarde. Indien dat niet het geval is dient de onderneming namelijk een bijzondere waardevermindering te verantwoorden ter grootte van het verschil tussen de boekwaarde van de activa en de realiseerbare waarde daarvan. De geschatte realiseerbare waarde is veelal gebaseerd op veronderstellingen, als over de mogelijke economische omstandigheden die zich gedurende de resterende economische levensduur van de activa zullen voordoen. IAS 36 schrijft voor dat de onderneming moet uitgaan van redelijke veronderstellingen die een zo goed mogelijke inschatting geven van de omstandigheden gedurende de resterende economische levensduur van de betreffende activa. Deze veronderstellingen dienen te worden toegelicht.

Bij het themaonderzoek ‘Bijzondere waardeverminderingen op vaste activa en de toelichting daarop’ is het de AFM opgevallen dat veel ondernemingen met een marktkapitalisatie die lager ligt dan de boekwaarde van het eigen vermogen, geen bijzondere waardevermindering verantwoorden. De markt lijkt verdere verliezen al te hebben ingeprijsd.

Bijzondere waardeverminderingen kunnen ook noodzakelijk zijn voor handelsvorderingen, leningen en beleggingen. Ook voor deze activa geldt dat de onderneming een zo goed mogelijke inschatting moet maken van de te verwachten toekomstige kasstromen en dat adequate toelichtingen worden vereist.

3.2. Toelichtingen

3.2.1. Algemeen

Internationaal is er veel discussie over de omvang en complexiteit van de toelichtingen in de jaarrekening. Velen menen dat er een overdaad aan toelichtingsvereisten bestaat, waardoor jaarrekeningen te dik en te complex worden. Ondernemingen geven aan dat het veel tijd, geld en moeite zou kosten om aan de toelichtingsvereisten te voldoen. In het Annual Report 2011 van de IFRS Foundation[6] schrijft de voorzitter dat de toename van de complexiteit en omvang van de financiële verslaggeving niet alleen een gevolg is van de verslaggevingsstandaarden. Dit hangt mede samen met de toegenomen complexiteit van onze maatschappij, de ondernemingen en hun businessmodellen. Anderzijds geeft de International Accounting Standards Board (IASB) aan dat zij in samenwerking met beleggers, opstellers en toezichthouders wil bezien waar kan worden gesnoeid in de regels. De AFM herkent dit beeld en zal waar mogelijk trachten een steentje bij te dragen.
Overigens heeft de AFM vastgesteld dat de financiële verslaggeving die onder haar toezicht staat niet zo omvangrijk is als in een aantal ons omringende landen. De gemiddelde omvang van de bij de AFM over het boekjaar 2011 gedeponeerde financiële verslaggeving met een geconsolideerde jaarrekening, bedraagt 140 pagina's. Slechts zo'n 10% van de gedeponeerde financiële verslaggeving, meestal afkomstig van de grotere financiële instellingen, heeft een omvang van meer dan 200 pagina's. Verslaggeving door financiële instellingen is nu eenmaal complex. In Nederland is het geheel of gedeeltelijk achterwege laten van materiële toelichtingen naar de mening van de AFM een veel groter probleem.

3.2.2. Materieel belang in de jaarrekening

De AFM streeft naar meer duidelijkheid over de toepassing van het concept 'materieel belang in de jaarrekening'. Materieel belang is het criterium om te vast te stellen of informatie in de jaarrekening moet worden opgenomen en dus tevens of aan een bepaald voorschrift uit IFRS moet worden voldaan. Indien informatie kwantitatief én kwalitatief niet van materieel belang is, hoeft deze niet te worden opgenomen.
Op 30 januari jl. heeft de AFM een rondetafelbijeenkomst[7] georganiseerd over de toepassing van het begrip 'materieel belang in de jaarrekening'. Tijdens deze bijeenkomst bleek dat de deelnemers allen voorstander zijn van goede financiële verslaggeving, maar dat verschillende opvattingen bestaan over de praktische toepassing van het concept 'materieel belang in de jaarrekening'. Deelnemers hebben de AFM gevraagd om duidelijker aan te geven waarom zij in haar reguliere toezicht een bepaalde tekortkoming als materieel beschouwt. Wat zijn de criteria waaraan wordt getoetst? Met andere woorden, waarom is de AFM van mening dat de tekortkoming in de jaarrekening de besluitvorming van de belegger zou kunnen beïnvloeden?

---

[6] *http://www.ifrs.org/The-organisation/Governance-and-accountability/Annual-reports/Documents/AR_2011.pdf*

[7] *http://www.afm.nl/nl/professionals/afm-actueel/nieuws/2012/jan/jaarrekening.aspx*

Op 26 juni 2012 is namens de AFM tijdens de Nationale Verslaggevingsdag een presentatie[8] gegeven waarin ruim twintig onvolkomenheden in de jaarrekening aan bod kwamen die tot een mededeling hebben geleid, al dan niet voorzien van een aanbeveling. Per onvolkomenheid is uitgelegd waarom deze naar de mening van de AFM als een materiële fout kwalificeert. Dit najaar heeft de AFM hierover een overleg met de vertegenwoordigers van de accountantskantoren en de Nederlandse Beroepsvereniging van Accountants (NBA).

Ondernemingen worden opgeroepen om, alvorens zij besluiten informatie weg te laten dan wel besluiten om een laat in het proces ontdekte omissie niet te herstellen, zich er goed van te vergewissen dat er geen sprake is van een afwijking van IFRS, die in kwantitatieve of kwalitatieve zin als een materiële tekortkoming moet worden beschouwd. De op de website van de AFM gepubliceerde voorbeelden kunnen daarbij behulpzaam zijn.

3.2.3. Communicatie en strikte naleving

De AFM kan zich niet aan de indruk onttrekken dat ondernemingen bij het schrijven van de toelichtingen zich in belangrijke mate laten leiden door de teksten van de IFRS-standaarden en de checklisten met toelichtingsvereisten. Dit blijkt uit het gebruik van niet-ondernemingsspecifieke ‘boilerplate language’ en de soms onlogische volgorde waarin de toelichtingen worden gegeven, in combinatie met een gebrekkige leesbaarheid. Om de onnodige groei van de omvang en de complexiteit van de jaarrekening af te remmen, roept de AFM ondernemingen op in de financiële verslaggeving meer aandacht te besteden aan de wijze waarop de relevante informatie over de onderneming wordt gecommuniceerd. De toelichtingen zijn immers bedoeld om de gebruiker van de jaarrekening, in samenhang met de balans, de winst- en verliesrekening en het kasstroomoverzicht, een getrouw beeld te geven van de financiële gevolgen van transacties, overige gebeurtenissen en omstandigheden.

3.2.4. Ernstige onzekerheid over de continuïteit van de onderneming moet worden vermeld

In beginsel maakt een onderneming haar jaarrekening op onder de veronderstelling dat haar activiteiten minimaal voor 12 maanden na het einde van het boekjaar zullen worden gecontinueerd. Indien de leiding van de onderneming de intentie heeft de onderneming te liquideren of haar activiteiten te beëindigen, dan wel dat er geen realistisch alternatief bestaat om de activiteiten voort te zetten, kan het continuïteitsbeginsel niet meer worden toegepast.

Het is, zeker onder de huidige economische omstandigheden, goed mogelijk dat het management zich bewust is van materiële onzekerheden over de continuïteit. Hiervan is onder meer sprake indien (aanvullende) financiering nodig is en het nog niet vaststaat dat de onderneming deze kan aantrekken. Ook een gebrek aan winstgevendheid en/of duurzaamheid

[8] *www.afm.nl/materieel-belang*

van het bedrijfsmodel kan aanleiding zijn voor materiële onzekerheid over de continuïteit van de onderneming.

Als het management van de onderneming zich bewust is van materiële onzekerheden over de continuïteit, dan mag zij in beginsel bij het opstellen van de jaarrekening het continuïteitsbeginsel toepassen. IAS 1 paragraaf 25 schrijft echter wel voor dat deze materiële onzekerheden in de jaarrekening moeten worden beschreven. De accountant behoort in dat geval in zijn controleverklaring in een verplicht toelichtende paragraaf te verwijzen naar deze beschrijving.

De beschrijving van de materiële onzekerheden heeft tot doel de gebruiker van de jaarrekening er expliciet op te wijzen, dat de continuïteit van de activiteiten niet vanzelfsprekend is. Hoewel IFRS dat niet expliciet voorschrijft, veronderstelt de AFM dat een beschrijving van de materiële onzekerheden als eerste onderwerp onder de grondslagen voor de waardering en de resultaatbepaling wordt opgenomen. Het doel van de beschrijving rechtvaardigt een dergelijke prominentie. Voorts zullen de onzekerheden ook in de risicoparagraaf in het jaarverslag tot uitdrukking dienen te komen.

In een van de onderzochte jaarrekeningen wordt in de toelichting over de financieringsrisico's vermeld dat de onderneming in gesprek is met financiers over de herfinanciering van een belangrijk deel van de opgenomen leningen. Deze leningen waren ultimo 2011 direct opeisbaar, maar de financier was bereid de financiering nog tot enkele maanden na de balansdatum voort te zetten. De onderneming vermeldt voorts dat zij verwacht dat zij over voldoende liquiditeiten en kasstromen uit operationele activiteiten en financiering kan beschikken, om de activiteiten voor minimaal 12 maanden voort te zetten. Een vermelding dat de continuïteit van de onderneming onzeker is, indien geen nieuwe leningen konden worden opgenomen, ontbrak. De accountant benoemt in de toelichtende paragraaf evenwel de ernstige onzekerheid over de continuïteit en verwijst naar het onderdeel financieringsrisico's in de jaarrekening.

3.2.5. De toelichtingen betreffende financiële instrumenten moeten verder worden verbeterd

<u>Liquiditeitsrisico van de onderneming</u>
De AFM heeft meermalen gewezen op het belang van de correcte naleving van de verslaggevingsvoorschriften aangaande de looptijdanalyse van de financiële verplichtingen (IFRS 7.39). Desalniettemin zijn er nog steeds jaarrekeningen waarin deze analyse ontbreekt, dan wel onvolkomenheden bevat. De meest voorkomende fout betreft het ten onrechte contant maken van de betalingsverplichtingen. In het overzicht wordt alleen rekening gehouden met de aflossingsverwerkingen en niet met de rentebetalingen. In tijden van economische neergang is een adequaat beeld van de liquiditeit van een onderneming zeer relevant voor beleggers. De AFM roept ondernemingen die in de jaarrekening 2011 nog geen toereikend liquiditeitsoverzicht hadden opgenomen, op dit in de jaarrekening 2012 wel te doen.
De AFM heeft de indruk dat ondernemingen erg terughoudend zijn met informatieverstrekking over de omstandigheid dat zij aan de grenzen van de afspraken met de financiers zitten, de

zogenaamde bankconvenanten. Veelal is het argument dat deze informatie erg gevoelig is en dat IFRS 7 uitsluitend de verplichting oplegt om informatie te geven indien de afspraken met de bank worden geschonden.
Hoewel begrijpelijk, meent de AFM dat het zeker niet verstandig is beleggers niet te informeren over een dreigende schending van de afspraken met de bank. In de periode voorafgaand aan het schenden van de afspraken met de bank neemt de onzekerheid en de twijfel bij beleggers toe. Daarnaast betwijfelt de AFM of een onderneming op basis van IFRS in redelijkheid kan stellen dat deze informatie niet hoeft te worden verstrekt. Een van de leidende principes in IFRS 7 (paragraaf 31) is dat een onderneming informatie openbaar moet maken, die een gebruiker in staat stelt om een beeld te vormen van de aard en de omvang van de risico's die de onderneming loopt uit hoofde van haar financiële instrumenten. Het risico op een mogelijke schending van de bankconvenanten is volgens de AFM een van de in IFRS 7.31 bedoelde risico's.

Verstrekte zekerheden voor opgenomen kredieten
In deze economisch slechte tijd is er een tendens dat ondernemingen meer zekerheden moeten verschaffen voor opgenomen kredieten. De verstrekte zekerheden hebben tot gevolg dat de overige schuldeisers minder verhaalsobjecten hebben in geval van een onverhoopt faillissement. Daarom is het voor beleggers van belang dat, in overeenstemming met IFRS 7.14, uit de jaarrekening duidelijk blijkt welke activa in welke mate tot zekerheid zijn overgedragen.

De transparantie over forbearance moet worden vergroot
De financiële crisis kan ertoe leiden dat banken worden gedwongen om een deel van hun rechten prijs te geven en de schuldenaar daardoor te laten overleven. Dit wordt ook wel forbearance genoemd. Voordeel voor de bank kan zijn dat zij een groter deel van haar vordering kan incasseren dan wanneer de bank de schuldenaar aan de afspraken zou houden en deze waarschijnlijk failliet zou gaan. Binnen ESMA is recentelijk een groep opgezet om de verslaggevingskwesties rond forbearance te identificeren. Tijdens een discussie in EECS bleek dat bij het toepassen van forbearance geen consistentie bestaat ten aanzien van het verantwoorden van kredietverliezen en het geven van toelichtingen daarop. ESMA zal voor het eind van dit jaar de resultaten van het onderzoek publiceren. Financiële instellingen worden opgeroepen de aanbevelingen uit deze publicatie op te volgen en transparant te zijn over de wijze waarop zij forbearance transacties in de jaarrekening verwerken.

3.2.6. Schattingen gebruikt bij het bepalen van de realiseerbare waarde moeten worden verbeterd

Bij het uitvoeren van de impairmenttest schat de onderneming de realiseerbare waarde van het actief of van de (groep van) kasstroomgenererende eenheid/eenheden. De realiseerbare waarde is de hoogste van de reële waarde minus verkoopkosten en de indirecte opbrengstwaarde, ook wel de bedrijfswaarde genoemd. De geschatte realiseerbare waarde is veelal gebaseerd op subjectieve veronderstellingen, zoals die over de mogelijke economische omstandigheden die zich gedurende de resterende economische levensduur van het actief of

van de activa zullen voordoen. De onderneming wordt geacht om in redelijkheid tot een zo goed mogelijke inschatting van deze verwachtingen te komen.
Het komt regelmatig voor dat een actief niet zelfstandig onafhankelijke kasstromen genereert. In die gevallen vereist IAS 36 dat de realiseerbare waarde wordt bepaald voor de kleinst mogelijke combinatie van activa die wel zelfstandig onafhankelijke kasstromen genereert. Dit wordt een kasstroomgenererende eenheid genoemd. Goodwill heeft veelal betrekking op meerdere kasstroomgenererende eenheden en dient aan deze kasstroomgenererende eenheden te worden toegerekend. De AFM wijst in dit verband op het voorschrift dat de groep van kasstroomgenererende eenheden waaraan goodwill wordt toegerekend (i) het laagste niveau moet weergeven waarop goodwill binnen de entiteit voor interne management doeleinden wordt gemonitord; en (ii) niet groter mag zijn dan een operationeel segment zoals gedefinieerd in IFRS 8.5, voor samenvoeging. De AFM vraagt vooral aandacht voor de laatste beperking.
IAS 36 schrijft voor dat voor de belangrijkste kasstroomgenererende eenheden (groepen van eenheden) waar goodwill en andere immateriële activa, waarop niet systematisch wordt afgeschreven, aan zijn toegerekend een aantal gegevens moet worden toegelicht die zijn gebruikt bij het bepalen van de realiseerbare waarde. Dit betreft onder meer de beschrijving van de veronderstellingen die de meeste impact hebben op de hoogte van de realiseerbare waarde. Ook dient te worden vermeld hoe de onderneming de waarde van de belangrijkste veronderstellingen heeft bepaald en in hoeverre deze consistent zijn met externe informatiebronnen, dan wel ervaringen uit het verleden. In het geval dat een redelijke wijziging in de veronderstellingen tot zo’n dusdanige daling van de realiseerbare waarde leidt dat deze onder de boekwaarde uitkomt, dient de onderneming ook nog een gevoeligheidsanalyse in de jaarrekening op te nemen.
Zoals ook uit de rapportage van het thematisch onderzoek naar bijzondere waardeverminderingen zal blijken, ontbreekt de beschrijving van de belangrijkste veronderstellingen en de gevoeligheidsanalyse met enige regelmaat geheel of gedeeltelijk. Ook worden de veronderstellingen voor alle groepen van kasstroomgenererende eenheden ten onrechte samengevoegd weergegeven. Dat resulteert veelal in zeer brede bandbreedtes van de gehanteerde veronderstellingen. Voor de belegger zijn dergelijke bandbreedtes weinig tot niet informatief. Beleggers geven aan dat kennisname van de waarden van de belangrijkste veronderstellingen en de eventuele gevoeligheidsanalyse voor hen relevant zijn bij de beoordeling van de inschattingen die door het management zijn gemaakt. Een van de vermeldingen die moet worden verbeterd, betreft de bij de bepaling van de realiseerbare waarde gehanteerde disconteringsvoet. Bij de vaststelling van de disconteringsvoet moet voldoende rekening worden gehouden met de tijdswaarde van geld en de specifieke risico’s die verbonden zijn aan het actief of combinatie van activa.
Beleggers blijken soms verrast door bijzondere waardeverminderingen op vaste activa, zoals goodwill. Dit lijkt vooral het geval te zijn als binnen enkele maanden na de publicatie van de jaarrekening een bijzondere waardevermindering wordt verantwoord, terwijl in de gepubliceerde jaarrekening geen gevoeligheidsanalyse is opgenomen. Daarmee wordt de indruk gewekt dat de realiseerbare waarde ruim boven de boekwaarde van de activa ligt.
Strikt genomen geldt de verplichting om de belangrijkste veronderstellingen, en zonodig een gevoeligheidsanalyse, op te nemen uitsluitend ingeval de (groep) van kasstroomgenererende eenheden goodwill of andere activa met een onbepaalde levensduur bevat. In de overige

gevallen wordt de onderneming in IAS 36 aangemoedigd om deze toelichtingen ook te geven indien de (groep) van kasstroomgenererende eenheden uitsluitend andersoortige activa bevat. Mede in het licht van de informatiebehoefte van gebruikers, ondersteunt de AFM deze aanmoediging in IFRS.
Overigens is deze aanmoediging minder vrijblijvend indien als gevolg van schattingsonzekerheden een significant risico bestaat dat de boekwaarden van activa in het volgend jaar materieel moeten worden aangepast. De aard en de boekwaarde van de activa moeten worden vermeld omdat deze relevant zijn voor het begrijpen van de financiële informatie.

3.2.7. Methoden en belangrijke veronderstellingen die ten grondslag liggen aan de bepaling van de reële waarde van vastgoedbeleggingen zijn verbeterd

In het vorige najaar heeft de AFM gerapporteerd dat de methoden en belangrijke veronderstellingen die ten grondslag liggen aan de bepaling van de reële waarde van vastgoedbeleggingen veelal niet of niet adequaat worden toegelicht. Deze bevinding is voor de AFM mede een aanleiding geweest om in 2012 een themaonderzoek uit te voeren naar de waardering van en toelichting op vastgoedbeleggingen. Op basis van de eerste indrukken uit het themaonderzoek kan de AFM berichten dat de toelichtingen in de financiële verslaggeving zijn verbeterd, maar dat verdere verbetering bij sommige ondernemingen wenselijk of noodzakelijk is.
Het toelichten van de gehanteerde methoden en veronderstellingen is niet alleen relevant voor vastgoedbeleggingen, maar voor alle activa en verplichtingen, waaronder de financiële instrumenten, die niet op basis van genoteerde prijzen in een actieve markt worden gewaardeerd (de zogenaamde level 1 waardering).

3.2.8. Op aandelen gebaseerde beloningen moeten beter worden toegelicht

Hoewel minder populair dan een aantal jaren geleden ziet de AFM in veel jaarrekeningen dat er op aandelen gebaseerde beloningen worden toegekend. IFRS 2 kent in dit verband een aantal toelichtingsprincipes. Deze principes verplichten de onderneming om toelichtingen te verstrekken die de gebruiker in staat stelt om een goed begrip te krijgen van (i) de aard en de omvang van de op de balansdatum lopende regeling(en), (ii) de wijze waarop de reële waarde van de ontvangen goederen, diensten of van de toegekende aandelen is bepaald en (iii) de gevolgen van de op aandelen gebaseerde beloningen voor de winst- en verliesrekening en de financiële positie.
De AFM heeft meermalen twijfel geuit over de juiste toepassing van deze verslaggevingsvoorschriften en in enkele gevallen heeft de AFM hierover mededelingen gedaan.
Artikel 2:383c Burgerlijk Wetboek (BW) vereist dat beursgenoteerde ondernemingen zowel het totaal als de componenten van de beloning per bestuurder rapporteren. Een van de componenten die afzonderlijk moet worden getoond, is de toegekende bonus. In een aantal jaarrekeningen ontbreekt de vermelding van deze component geheel of gedeeltelijk. Dit is waarschijnlijk een gevolg van de tekst in de Memorie van Toelichting (MvT) uit vergaderjaar 2000-2001 bij artikel 2:383c BW. De MvT vermeldt dat optieregelingen niet onder de vereisten van artikel 2:383c BW, maar onder die van artikel 2:383d BW vallen.

In het activiteitenverslag 2011[9] heeft de AFM aandacht gevraagd voor deze kwestie. Zij is van mening dat in redelijkheid niet meer kan worden betoogd dat de optieregelingen niet onder de beloningscomponent 'bonussen' hoeven te worden gerapporteerd. In tegenstelling tot het moment waarop het wetsvoorstel werd behandeld, moeten de kosten van de optieregelingen als gevolg van wijzigingen in de verslaggevingsregels, nu wel in de winst- en verliesrekening worden verantwoord. Uit het huidige wetsvoorstel Claw Back (vergaderjaar 2009-2010, 35 512) leidt de AFM af dat de wetgever ook de mening is toegedaan dat optieregelingen tot de bezoldigingscomponent 'bonus' moeten worden gerekend.
De AFM roept de kleine minderheid, die bij de toelichting op de bestuurdersbeloningen per bestuurder de optieregelingen niet als een onderdeel van de toegekende bonussen beschouwt, met klem op zich met ingang van het boekjaar 2012 aan te sluiten bij de meerderheid door de optieregelingen wel als zodanig te rapporteren.
De beloningscomponent uit optieregelingen moet gelijk zijn aan de bedragen die in de winst- en verliesrekening zijn verantwoord. De AFM heeft geconstateerd dat in enkele jaarrekeningen andere bedragen zijn gerapporteerd. In andere jaarrekeningen heeft zij twijfel of de juiste bedragen zijn opgenomen.

3.3. Toelichtingen wel in analistenpresentaties maar niet in de jaarrekening

Bij veel ondernemingen gaat de publicatie van de jaarrekening gepaard met een zogenaamde analistenpresentatie. Het valt de AFM op dat analistenpresentaties toelichtingen bevatten die in de jaarrekening ontbreken. Voor zover deze toelichtingen niet in de jaarrekening hoeven te worden opgenomen, is dat geen bezwaar. Dat ligt anders indien het materiële toelichtingen betreft die in de jaarrekening moeten worden opgenomen. De vermelding van dergelijke toelichtingen in een analistenpresentatie doet de AFM vermoeden dat deze toelichtingen materieel zijn. De AFM roept ondernemingen op kritisch te zijn op dit punt en de materiële toelichtingen die door IFRS worden vereist in ieder geval in de jaarrekening op te nemen. In onder meer de rapportage over het themaonderzoek 'Waardering van en transparantie over staatsobligaties en andere posities met landenrisico' maakt de AFM melding van deze kwestie.

3.4. Kasstroomoverzicht moet op een aantal punten worden verbeterd

Wederom vraagt de AFM aandacht voor de correcte presentatie van de kasstromen in het kasstroomoverzicht. Ook in het toezicht op de financiële verslaggeving 2011 heeft de AFM vastgesteld dat kasstromen niet in alle gevallen correct worden gepresenteerd. Voorbeelden van onvolkomenheden in het kasstroomoverzicht zijn: (i) verschuivingen tussen operationele kasstromen en de overige kasstromen, veelal resulterend in de presentatie van een te grote operationele kasstroom, (ii) de presentatie van niet-kasstromen als kasstroom, zoals het omzetten van leningen in aandelenkapitaal en (iii) het niet, dan wel niet duidelijk presenteren van de betalingen van rente en winstbelastingen. Deze onvolkomenheden zijn voor de AFM aanleiding om in 2013 een themaonderzoek naar het kasstroomoverzicht te doen.

---

[9] *http://www.afm.nl/~/media/files/fin-verslag/activiteitenverslag-fv-2011.ashx*

Uit een onderzoek van de IFRS Interpretations Committee (IFRS IC) blijkt dat bij de classificatie van de kasstromen als operationele, investerings- of financieringskasstroom in de praktijk twee benaderingen worden toegepast. In de eerste benadering vindt de classificatie plaats op basis van de aard van de activiteit waarop de kasstromen betrekking hebben. In de tweede benadering geschiedt de classificatie op basis van de onderliggende balanspost(en) waarop de kasstromen betrekking hebben. In de laatste benadering kan het noodzakelijk zijn om kasstromen te splitsen in twee of drie componenten. Volgens de IFRS IC zou de eerste benadering moeten worden toegepast. De IFRS IC heeft de IASB gevraagd om dat in IAS 7 duidelijker te verwoorden.
Naar aanleiding van de bespreking van een aantal casussen constateert de IFRS IC dat de omschrijving van de operationele, investerings- en financieringskasstroom in IAS 7 kan worden verbeterd. Aan deze verbetering wordt op dit moment gewerkt. De AFM merkt op dat slechts in een enkel geval de vermeende onjuiste classificatie van een kasstroom veroorzaakt wordt, doordat de classificatie van de kasstroom niet op basis van de aard van de activiteit is geschied.
De AFM kan zich voorstellen dat ondernemingen zich bij het opstellen van de jaarrekening in principe laten leiden door de opvatting van de IFRS IC dat classificatie van de kasstromen dient te geschieden op basis van de activiteit waarop deze betrekking heeft. Als een onderneming van mening is dat de omschrijving van de verschillende kasstromen in IAS 7 ruimte biedt voor een keuze en zij de tweede benadering toepast, dan kan de AFM zich voorstellen dat de onderneming de reden voor de classificatie van de kasstroom toelicht.

3.5. Deconsolidatie van dochtermaatschappijen moet tijdig geschieden

Deconsolidatie van dochtermaatschappijen dient te geschieden op het moment dat de moedermaatschappij de ‘control’ (beslissende zeggenschap) over de dochtermaatschappij verliest. Deze bepaling in IAS 27 wint aan belang, omdat ondernemingen in het huidige tijdsgewricht regelmatig dochtermaatschappijen afstoten. Als gevolg van de deconsolidatie wordt de balans veelal korter en verbetert de solvabiliteit. Anderzijds daalt het niveau van de activiteiten, in het bijzonder de omzet. De AFM hecht eraan dat ondernemingen de deconsolidatie tijdig, dat wil zeggen niet te vroeg en niet te laat, doorvoeren. In een van de jaarrekeningen die de AFM op dit moment onder handen heeft, ligt de datum van deconsolidatie enkele maanden voordat de onderneming daarover een persbericht had uitgebracht. Dit is waarschijnlijk te vroeg.

3.6. Risicoparagraaf in jaarverslag is vaak een opsomming van mogelijke risico’s

Het jaarverslag bevat onder meer de risicoparagraaf. Doel van de risicoparagraaf is de gebruiker een beeld te geven van de voornaamste risico’s die een onderneming loopt, in het bijzonder maar niet uitsluitend ten aanzien van financiële instrumenten. Op grond van artikel 2:391 BW dient de onderneming een beschrijving te geven van de doelstellingen en het beleid op het gebied van het risicobeheer. Ook dient aandacht te worden besteed aan de prijs-, liquiditeits-, kasstroom- en kredietrisico’s die de onderneming heeft gelopen.

Het valt de AFM en beleggers op dat de risicoparagraaf bij veel ondernemingen een vrij juridisch document is. Vaak is het een opsomming van allerlei zaken die mogelijkerwijs kunnen gebeuren. Voor beleggers is het interessanter om te weten wat de impact van een bepaalde gebeurtenis is op bijvoorbeeld de winst, kasstromen of omzet. De AFM en beleggers zouden graag zien dat bedrijven meer inzicht geven in de waarschijnlijkheid van een gebeurtenis en de impact hiervan. Volgens de AFM is het de taak van het management de twee componenten (grootste kans, hoogste impact) te wegen en de top 5-risico's die daaruit blijken, te presenteren.

3.7. Toelichting gevolgen van nog niet in werking getreden (wijzigingen in) standaarden die wel gepubliceerd zijn

3.7.1. Algemeen

IAS 8.30 vereist dat ondernemingen de gevolgen zichtbaar maken van nog niet in werking getreden (wijzigingen in) standaarden die wel zijn gepubliceerd door de IASB. In Europa roept deze bepaling een tweetal vragen op. In de eerste plaats vragen ondernemingen zich af of de toelichting kwantitatief dan wel kwalitatief moet zijn. In EECS heeft de AFM zich met haar Europese collega's over deze vraag gebogen. In het geval dat een wijziging in een standaard invloed heeft op de omvang en/of samenstelling van de financiële positie of financiële prestaties, kan een belegger geen getrouwe inschattingen maken van bedoelde gevolgen indien de beschrijving uitsluitend kwalitatief is. De veelal binnen de onderneming aanwezige redelijk betrouwbare inschattingen behoren volgens de Europese toezichthouders ook in de toelichting te worden opgenomen. Gelukkig zijn er veel ondernemingen die de gevolgen van nieuwe standaarden kwantitatief toelichten.

Een tweede kwestie, waarover de Europese toezichthouders zich hebben gebogen, is de vraag of onder EU-IFRS de in IAS 8.30 vereiste toelichting al moet worden gegeven voordat deze standaard door de Europese Commissie is bekrachtigd, ofwel endorsed. Een deel van de ondernemingen is van mening dat IAS 8.30 dat niet vereist.

De AFM en haar Europese collega's achten deze uitleg van IAS 8.30 te strikt. Zij leggen deze bepaling ruimer uit en komen tot de conclusie dat het (nog) niet bekrachtigd zijn van een door de IASB uitgegeven standaard, geen rechtvaardiging vormt om de gebruiker in het ongewisse te laten over de gevolgen voor de jaarrekening van de nog niet ingevoerde standaard. IFRS is onder meer ingevoerd om de internationale vergelijkbaarheid te vergroten. Het is moeilijk te rechtvaardigen dat Europese ondernemingen stelselmatig achterblijven in het geven van transparantie over de gevolgen van nieuwe en/of gewijzigde standaarden. Daarnaast wijst de ervaring uit dat het bekrachtigen van de standaard door de Europese Commissie min of meer de norm is, uitzonderingen daargelaten zoals IFRS 9.

3.7.2. Gevolgen IAS 19R zijn beter weergegeven in de halfjaarlijkse financiële verslaggeving

In de publicatie 'Aandachtspunten Halfjaarlijkse Financiële Verslaggeving 2012'[10] constateert de AFM dat ondernemingen in de financiële verslaggeving 2011 nog geen goed beeld geven van de gevolgen van de gewijzigde boekhoudregels over pensioenen voor het vermogen en het

[10] *http://www.afm.nl/~/media/Files/fin-verslag/aandachtspunten-fv-halfjaarlijks-2012.ashx*

resultaat. Deze boekhoudregels (IAS 19R) zijn vanaf 1 januari 2013 van toepassing. In een eerder genoemde publicatie roept de AFM ondernemingen op om in de halfjaarlijkse financiële verslaggeving 2012 wel transparant te zijn over deze gevolgen. Het is goed voor beleggers dat ondernemingen in ruime mate gehoor hebben gegeven aan deze oproep.

3.7.3. Gepubliceerde standaarden die nog niet in werking zijn getreden

In het licht van de hiervoor gegeven uitleg van IAS 8.30 verwacht de AFM dat ondernemingen de gebruikers in staat stellen om van standaarden die ultimo 2012 nog niet effectief zijn, zich een oordeel te vormen over de mogelijke invloed op de jaarrekening(en) waarin deze standaarden voor het eerst worden toegepast. De navolgende door de IASB gepubliceerde standaarden zullen ultimo 2012 nog niet in werking zijn getreden:

- IAS 19R Arbeidsbeloningen, waaronder pensioenen
- IFRS 9 Financiële instrumenten
- IFRS 10 Geconsolideerde jaarrekening
- IFRS 11 Joint venture overeenkomsten
- IFRS 12 Toelichtingen op belangen in andere ondernemingen
- IFRS 13 Bepaling van de reële waarde

Met uitzondering van IFRS 9 geldt dat zowel de European Financial Reporting Advisory Group (EFRAG) als de Accounting Regulatory Committee (ARC) een positief advies hebben uitgebracht over de bekrachtiging van deze standaarden. Verwacht wordt dat de Europese Commissie de standaarden in het vierde kwartaal van 2012 zal bekrachtigen.

4 Gewijzigde standaarden vanaf het boekjaar 2011[11]

Voor boekjaren die aanvangen op of na 1 januari 2012 zijn in IFRS slechts enkele wijzigingen doorgevoerd, waarvan de belangrijkste in IFRS 7 heeft plaatsgehad. Deze wijziging heeft tot doel om de gebruiker van de jaarrekening beter in staat te stellen zich een beeld te vormen van (i) het verband tussen de wel overgedragen maar nog niet van de balans verwijderde financiële instrumenten en de daarmee samenhangende verplichtingen en (ii) de aard van de risico's die verbonden zijn aan de voortgezette betrokkenheid bij financiële instrumenten die niet meer op de balans staan.

In een aantal landen is de hoogte van het belastingtarief dat van toepassing is bij de realisatie van een waardestijging van vastgoedbeleggingen en materiële vaste activa, die worden gewaardeerd tegen reële waarde, afhankelijk van de wijze waarop de waardestijging zal worden gerealiseerd: door gebruik of door verkoop van de activa. Deze afhankelijkheid vergroot de subjectiviteit bij het bepalen van de omvang van de latente belastingverplichting die op het moment van de waardestijging moet worden verantwoord. In IAS 12 is nu de weerlegbare veronderstelling opgenomen dat de boekwaarde van vastgoedbeleggingen en grond door verkoop zal worden gerealiseerd.

[11] *De opstellers van de financiële verslaggeving reageren wisselend op dit onderdeel van de publicatie. Een deel van de opstellers vindt de opname overbodig, terwijl een even groot deel dit onderdeel van de publicatie nuttig vindt. Voor de laatste groep heeft de AFM dit onderdeel gehandhaafd.*

5 Themaonderzoeken in 2013

Op 13 september jongstleden heeft de AFM een persbericht uitgebracht waarin de vier themaonderzoeken voor 2013 zijn aangekondigd. Deze onderzoeken hebben betrekking op:

1. De verslaggeving over kredietrisico's uit beleggingen en vorderingen;

2. Het kasstroomoverzicht;

3. Voorzieningen; en

4. Geïntegreerde verslaggeving (integrated reporting).

Voor een verdere toelichting verwijzen wij naar het persbericht.

Autoriteit Financiële Markten
T 020 797 3721 | F 020 797 3826
Postbus 11723 | 1001 GS AMSTERDAM

www.afm.nl

De tekst in deze brochure is met zorg samengesteld en is informatief van aard. U kunt er geen rechten aan ontlenen. Door besluiten op nationaal en internationaal niveau is het mogelijk dat de tekst niet langer actueel is wanneer u deze leest. De Autoriteit Financiële Markten (AFM) is niet aansprakelijk voor de eventuele gevolgen – zoals bijvoorbeeld geleden verlies of gederfde winst – ontstaan door acties ondernomen naar aanleiding van deze brochure.

Amsterdam, september 2012